

POLICY BRIEF 2021:6

Näkökulmia ajankohtaisiin yhteiskunnallisiin kysymyksiin ja poliittisen päätöksenteon tueksi.

Tämä julkaisu on toteutettu osana valtioneuvoston vuoden 2020 selvitys- ja tutkimussuunnitelman toimeenpanoa (tietokayttoon.fi).

Julkaisun sisällöstä vastaavat tiedon tuottajat, eikä tekstisisältö välttämättä edusta valtioneuvoston näkemystä.

Ekstremistinen puhe verkossa ja uutismediassa

Leena Malkki, Daniel Sallamaa, Juha Saarinen & Sami Eerola

Helsingin yliopisto

Väkivaltaan kannustetaan verkossa myös suomeksi

Länsimaissa on viime vuosina kannettu huolta väkivaltaan kannustavan ja toisia ihmisiä epäinhimillistävän aineiston lisääntymisestä verkossa. Tällaista aineistoa ovat tuottaneet erityisesti poliittiset ja uskonnolliset ääriliikkeet kannattajineen. Aineiston lisääntymisen ja helpon saatavuuden on uskottu edesauttavan väkivaltaiseen ekstremismiin radikalisoitumista. Huolta on kannettu myös siitä, että ekstremistiset näkemykset saattavat ajan mittaan alkaa normalisoitua ja valtavirtaistua.

Tutkimushankessamme selvitettiin ekstremististen aatemaailmojen ilmenemistä suomenkielisessä mediaympäristössä. Aihetta tarkasteltiin kahdesta näkökulmasta: 1) Milloin väkivallan hyväksyvää tai toisia ihmisiä epäinhimillistävää puhetta suomenkielisessä verkkoympäristössä esiintyy? Tarkastelun kohteena oli nimenomaisesti politiisiin ja uskonnollisiin aatemaailmoihin liittyvä keskustelu. 2) Miten väkivaltaista ekstremististä toimintaa ja aatemaailmoja on käsitelty suomenkielisessä valtakunnallisessa uutismediassa? Tässä policy brief -artikkelissa esitellään tutkimuksen keskeisimmät tulokset.

Ekstremistinen puhe avoimilla verkkoalustoilla

Tutkimus osoittaa, että väkivallan hyväksyvää ja siihen kannustavaa puhetta esiintyy myös avoimilla suomenkielisillä alustoilla. Analyysia varten käytiin läpi joukko verkkoalustoja, joilla käydään taustavireeltään äärioikeistolaista tai äärivasemmistolaisista keskustelua. Tämän lisäksi kartoitettiin jihadistista sekä incel- ja kouluampumisalakulttuureihin liittyvää keskustelua. Aineisto kerättiin 1.3.2019–30.6.2020 väliseltä ajalta. Aineisto kerättiin Hommaforumilta, Ylilaudalta, Kansallinen Vastarinta -sivustolta, Takku.netistä, Punk in Finlandilta sekä Varisverkoston ja Proletariaatit-yhteisön Facebook- ja verkkosivuilta.

Tutkimuksen kohteena oli avoin verkkoaineisto eli sivustot, jotka ovat kaikkien luettavissa ilman kirjautumista. Monen muunlaisen keskustelun ja aineiston ohella niiltä löydettiin myös väkivaltaa oikeuttavaa puhetta. Väkivallan hyväksyvää ja toisia ihmisiä epäinhimillistävästä puhetta esiintyy verkossa suomeksi myös lukuisilla muilla alustoilla, mukaan lukien suljetut keskusteluryhmät, joilla se on todennäköisesti vielä suurempaa ja vakavampaa. Tutkimuksessa ei siis kartoitettu kattavasti ekstremistisen puheen esiintymistä verkossa, vaan ensisijainen tavoite oli selvittää erityyppisten aatemaailmojen esiintymistä ja erilaisia väkivaltaan ja epäinhimillistämiseen liittyviä puhetapoja.

Väkivallan hyväksyvää ja toisia ihmisiä epäinhimillistävästä puhetta löydettiin tutkimuksen aikana eniten äärioikeistolaisista ja maahanmuuttovastaisista keskusteluista, ja sitä löytyi myös äärivasemmistolaisilta sivuilta. Myös incel- ja koulusurma-alakulttuureihin liittyvää aineistoa tavattiin ajoittain tutkituilla sivustoilla. Avoimesti luettavissa oleva suomenkielinen jihadistinen aineisto vähentyi muutama vuosi sitten voimakkaasti vastatoimien seurauksena ja on edelleen hyvin vähäistä.

Väkivaltapuhe on rajumpaa äärioikeistolaisissa keskusteluissa

Väkivaltaa oikeutetaan aineistossa pohjimmiltaan monin samankaltaisin argumentein. Se saatetaan esimerkiksi esittää itsepuolustukseksi tai väittää, että muut keinot eivät toimi. Transnationaalit aatteelliset virtaukset ja diskurssit näkyvät verkkokeskusteluissa kaikin puolin vahvasti.

Äärioikeistolaisten ja ääriivasemmistolaisten väkivaltaa koskevien keskustelujen välillä on kuitenkin havaittavissa merkittäviä eroja. Äärioikeistolaisessa aineistossa esiintyvä väkivaltapuhe on luonteeltaan selvästi rajumpaa – toisinaan jopa sadistisia piirteitä sisältävää – kuin vihollisosapuoleen kohdistettavista toimista esitetty pohdinta ääriivasemmistolaisessa keskustelussa. Äärioikeistolaisissa keskusteluissa puheena on lisäksi lähes aina siviileihin kohdistuva väkivalta, kun taas ääriivasemmistolaisissa keskusteluissa käsitellään selvästi useammin aineelliseen omaisuuteen tai aseellisessa konfliktissa toisiin sotavoimiin kohdistuvaa väkivaltaa. Eroja on havaittavissa myös eri alustojen välillä, sillä toiset alustat vaikuttavat sallivan väkivallan hyväksyvää ja jopa siihen yllyttävää puhetta toisia laajemmin.

Äärioikeistolaisissa keskusteluissa väkivallan mahdollisuus on voimakkaasti läsnä. Suuressa osassa keskusteluja oletetaan selvästi, että yhteiskunnallisen tilanteen kehitys johtaa ennen pitkää väistämättä jonkinlaiseen väkivaltaan. Jakolinjan odotetaan kulkevan yhtäältä omaa kansaansa tai rotuaan puolustavan länsimaisen “kantaväestön” ja toisaalta maahanmuuttajien ja heitä tukevien “kulttuurimarxistien” ja “suvaitsevaiston” välillä. Täysimittaisen väkivaltaisen yhteenoton ajatellaan yleensä olevan Suomessa edessä vasta pidemmällä tulevaisuudessa, mutta jotkut kommentoijat odottavat tilanteen kärjistyvän hyvinkin pian.

Äärioikeistolaisissa keskusteluissa käytetään myös toistuvasti epäinhimillistäviä ilmauksia lukuisista vihollisina pidetyistä tahoista, kuten maahanmuuttajista, poliittisista päättäjistä, virkamiehistä sekä etnisistä ja uskonnollisista vähemmistöistä. Näihin kohdistuvaa väkivaltaa ollaan useissa viestiketjuissa vähintäänkin valmiita ymmärtämään ja joskus siihen myös rohkaistaan. Etenkin Ylilaudalla olevista äärioikeistokeskusteluista löytyy toisinaan terrori-iskun tekijöiden ihannoitua sekä myös toiveita siitä, että joku muu tekisi vastaavia tekoja. Toisinaan kirjoittaja itse kertoo harkitsevansa väkivaltaan ryhtymistä.

Ääriivasemmistolaisessa aineistossa väkivallankäyttöä on käsitelty useimmin Lähi-idän tilanteeseen ja suomalaiseen äärioikeistoon liittyen. Aineistosta piiryy vahva tuki Koillis-Syyrian kurdijohtoisten joukkojen toiminnalle Isisiä ja Turkin armeijaa vastaan. Äärioikeiston vastaista väkivaltaa on puolestaan käsitelty varsinkin kevään 2019 vaaleihin liittyneiden yhteenottojen kautta. Vaikka etenkin vapaamuotoisemmasta keskustelusta löytyy suhteellisen runsaasti tukea äärioikeistoon kohdistuvalle voimankäytölle, myös väkivaltaa vastustavaa aineistoa on paljon. Vastustajia – etenkin äärioikeistoa, mutta myös poliisia – koskeva epäinhimillistävä puhe on samoin yleisempää vapaamuotoisemmassa keskustelussa kuin eri ryhmien ja verkostojen itsensä julkaisemassa aineistossa.

Väkivallan käyttöä myös kritisoidaan

Väkivaltaa koskevissa keskusteluissa esitetään myös sitä vastustavia näkemyksiä. Tehtyjä iskuja tuomitaan ja väkivallan käyttöä kritisoidaan niin äärioikeistolisessa kuin äärivasemmistolaisessakin keskustelussa. Väkivallan kritisointi on kuitenkin selvästi näkyvämpää äärivasemmistolaisissa keskusteluissa. Eroja on myös siinä, miten kritiikkiä perustellaan. Äärioikeistolisissa keskusteluissa väkivallan arvostelu pohjautuu useimmiten käytännön seikkoihin eli sitä ei pidetä taktisesti hyödyllisenä. Tätä argumenttia käytetään myös äärivasemmistolaisissa keskusteluissa, mutta tämän lisäksi väkivalta tuomitaan selvästi useammin myös moraalisiin perusteisiin.

Väkivaltainen ekstremismi uutismediassa

Tutkimuksen toisessa osassa väkivaltaista ekstremismiä tarkasteltiin uutisten kautta. Väkivaltainen ekstremismi on ilmiönä monille tuttu vain median välityksellä. Valtakunnallisen uutismedian sisällöllä on väistämättä vaikutusta siihen, millainen kuva kansalaisille ja myös päättäjille muodostuu ilmiöstä. Vaikka valtakunnallisella uutismedialla ei enää olekaan yhtä keskeistä roolia julkisuuden portinvartijana kuin ennen, sen tekemät uutisvalinnat vaikuttavat edelleen merkittävästi siihen, kuinka paljon ja minkälaista julkisuutta ekstremistinen puhe ja toiminta saa osakseen.

Tutkimuksessa analysoitiin väkivaltaiseen ekstremismiin liittyvää uutisointia valtakunnallisessa uutismediassa ajanjaksolla 1.3.2019 –31.12.2020. Aineisto koostui Helsingin Sanomissa, Iltalehdessä, Iltta-Sanomissa ja Yleisradion verkkosivuilla julkaistuista jutuista. Analyysi kohdistui erityisesti siihen, miten uutisoinnissa käsiteltiin ekstremistiä aatemaailmoja.

Väkivaltaisesta ekstremismistä uutisoidaan paljon

Tutkimus osoittaa, että väkivaltaista ekstremismiä koskevia juttuja julkaistaan uutismediassa verrattain paljon. Tutkitulta ajalta löydettiin yhteensä 1824 juttua, mikä tarkoittaa 19 juttua per viikko (eli melkein viittä juttua viikossa per analysoitu media). Juttujen määrä ei vaihdellut merkittävästi eri medioiden välillä.

Eniten uutisoitiin äärioikeistoon liittyvästä väkivaltaisesta ekstremismistä (786 juttua). Juttuja oli runsaasti myös jihadistisesta liikehdinnästä (592, luku sisältää vain länsimaihin liittyvät jutut). Kolmanneksi eniten juttuja oli koulusurmista (304), joista suurin osa käsittelee Kuopion kouluhyökkäystä. Vasemmistoanarkismiin ja antifasismiin liittyvä uutisointi oli selvästi vähäisempää (59 juttua) ja ensisijaisesti incel-alakulttuuriin keskittyviä juttuja löydettiin vain muutama (7). Lisäksi oli 76 juttua, jotka käsittelivät väkivaltaista ekstremismiä yleisellä tasolla tai useita sen muotoja tasapuolisesti.

Uutisointi ei jakaudu tasaisesti koko ajanjaksolle. Merkittävä osa jutuista on julkaistu paljon huomiota saaneiden tapahtumien yhteydessä. Suurimmat uutispiikit ovat Uuden-Seelannin Christchurchissa tapahtuneiden moskeijaiskujen ja Kuopion kouluhyökkäyksen jälkeen. Muut huippukohtat liittyvät pääosin muihin Euroopassa tapahtuneisiin jihadistisiin ja äärioikeistolaisiin iskuihin, al-Holin kysymykseen ja kotimaiseen äärioikeistotoimintaan.

Valtaosa uutisoinnista koskee sitä, mitä on tapahtunut ja miten muut ovat siihen reagoineet (ja mitä pitäisi jatkossa tehdä). Tapahtumiin liittyvien aatemaailmojen käsittely jää sen sijaan vähemmälle huomiolle. Juttujen kokonaismäärä on kuitenkin kaiken kaikkiaan niin suuri, että kokonaisuutena tarkasteltuna ekstremistinen ajattelu saa kohtuullisen paljon huomiota. Käsittely on toisaalta monilta osin siinä määrin suppeaa, että eri aatemaailmoista välittyvä kuva jää varsin pinnalliseksi.

Uutisointi on pääosin sävyltään kielteistä ja monien hyvien käytäntöjen mukaista

Aineistossa on hyvin vähän sellaisia piirteitä, joita voisi pitää ääriajattelun tai väkivaltaisen toiminnan glorifiointina. Jihadistisesta toiminnasta uutisointia hallitsevat voimakkaasti siihen liittyvät turvallisuusuhkat sekä Isisin toiminnan esittäminen raakana ja äärimmäisenä. Kielteinen sävy on myös ilmeinen äärioikeistoa koskevan uutisoinnin kohdalla. Koulusurmien kohdalla yleissävy on kaksijakoinen – yhtäältä itse tekoja pidetään tuomittavina, mutta teon taustalla olleisiin koettuihin vaikeuksiin suhtaudutaan ymmärtäväisemmin. Vasemmistoanarkistisen ja antifasistisen toiminnan uutisoinnissa sävy on yleisesti ottaen jonkin verran neutraalimpi, varsinkin mitä tulee henkilöjuttuihin.

Uutisointi noudattaa valtaosaltaan monia terrorismista ja väkivaltaisesta ekstremismistä raportoinnin laajasti jaettuja hyviä käytäntöjä. Esimerkiksi Kuopion kouluhyökkäyksen jälkeisessä uutisoinnissa suurin osa huomiosta kohdistui pelastustoimiin ja tapahtumien kulkuun eikä niinkään tekijään.

Toisinaan jutuissa on tehty myös ratkaisuja, jotka ovat tuoneet väkivaltaiseen toimintaan osallistuneiden itse tuottamaa materiaalia julkisuuteen. Uutisoinnissa on esimerkiksi käsitelty joitakin iskun tekijöiden manifesteja yksityiskohtaisesti ja toistuvasti sekä julkaistu ääriliikkeiden symboleita ja kuvia näiden tuottamasta aineistosta. Ääri-liikkeiden oma viesti ja symboliikka pääsevätkin useimmiten näkyviin nimenomaan tekijöiden manifestien ja kuvavalintojen kautta.

Jatkossa uutisoinnin volyyymia ja sisältöä voisi olla hyödyllistä joiltain osin pohtia tarkemmin

Väkivaltainen ekstremismi on yhteiskunnallisesti merkittävä aihe, jonka sivuuttamista uutisoinnissa olisi vaikea perustella. Ekstremististen liikkeiden ja ideologioiden käsittelyn voi nähdä palvelevan median tehtävää tarjota kansalaisille mahdollisuus muodos-

taa ymmärrystä monipuolisesti erilaisista yhteiskunnallisista ilmiöistä. Toisaalta uutisoinnin kautta saatetaan myös päätyä antamaan suhteettoman paljon näkyvyyttä marginaalisille ajatussuunnille ja liikkeille sekä oikeuttamaan niiden aatemaailmaa.

Länsimaissa vaikuttaa olevan varsin laaja konsensus siitä, että väkivaltaisesta ekstremismistä tulee uutisoida, mutta sen käsittely vaatii pidättyvyyttä ja tapauskohtaista harkintaa.

Tutkimuksessa tehtyjen havaintojen perusteella erityisesti seuraavien kysymysten pohtiminen vaikuttaisi olevan jatkossa hyödyllistä:

- Onko uutisoinnin määrä ollut kaikilta osin suhteessa tapahtumien ja ilmiöiden yhteiskunnalliseen merkitykseen?
- Onko toimituksissa riittävän selviä ja kattavia linjauksia siitä, miten väkivaltaiseen ekstremismiin osallistuvien tuottamaa aineistoa käsitellään uutisoinnissa?
- Voisiko väkivaltaisen ekstremismin laajempi taustoittaminen olla hyödyllistä, erityisesti mitä tulee ideologiaan ja mukana olevien näkemyksiin?
- Onko toimituksissa riittävää ekstremististen aatemaailmojen tuntemusta, jotta osataan välttää niihin liittyvien narratiivien tahatonta oikeuttamista ja vahvistamista?

Lisälukemista

Tutkimushankkeen loppuraportti Ekstremistiset aatemaailmat suomenkielisessä verkkoympäristössä ja uutismediassa. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2021:20. Saatavilla osoitteessa <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-201-5>.

Malkki, Leena & Matti Pohjonen, Jihadistinen verkkoviestintä ja Suomi. Sisäministeriön julkaisuja 2019:15 (Sisäministeriö, 2019). Saatavilla osoitteessa <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-324-255-5>.

Malkki, Leena & Juha Saarinen, Jihadistinen liikehdintä Suomessa. Sisäministeriön julkaisuja 2019:14 (Sisäministeriö, 2019). Saatavilla osoitteessa <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-324-254-8>.

Paronen, Antti & Juha Saarinen (toim.), Karavaanin sotapolku: Näkökulmia jihadismiin. Maanpuolustuskorkeakoulu, julkaisusarja 1: tutkimuksia nro 42 (Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu, 2020) Saatavilla osoitteessa <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-25-3154-7>.

Sallamaa, Daniel, Ulkoparlamentaarinen äärioikeistoliikehdintä ja maahanmuuttovastaisuus 2010-luvun Suomessa. Valtiotieteellisen tiedekunnan julkaisuja 97 (Helsinki: Helsingin yliopisto, Eurooppa-tutkimuksen keskus, 2018). Saatavilla osoitteessa <http://hdl.handle.net/10138/253474>.

Lisätietoja:

Dosentti Leena Malkki työskentelee Helsingin yliopiston Eurooppa-tutkimuksen keskuksessa. Hän on erikoistunut poliittisen väkivallan ja ääriliikkeiden tutkimukseen. Lisätietoja: <https://blogs.helsinki.fi/leenamalkki/>. Twitter: @leenamalkki

VTM Daniel Sallamaa on poliittisen väkivallan ja ääriliikkeiden tutkimukseen erikoistunut jatko-opiskelija Helsingin yliopistossa. Hän valmistee 2000-luvun suomalaista äärioikeistoa käsittelevää väitöskirjaa. Lisätietoja: daniel.sallamaa@helsinki.fi

M.Sc. Juha Saarinen on jihadistiseen liikehdintään erikoistunut jatko-opiskelija ja tutkija. Twitter: @JP_Saarinen

HuK Sami Eerola on Helsingin yliopiston opiskelija. Hän toimi hankkeen tutkimusavustajana.

Ekstremistiset narratiivit nyky-Suomessa -hanke on toteutettu osana valtioneuvoston vuoden 2020 selvitys- ja tutkimussuunnitelman toimeenpanoa.

Hankkeen ohjausryhmän puheenjohtaja:

Kehittämispäällikkö Tarja Mankkinen

Sisäministeriö, sähköposti: tarja.mankkinen@intermin.fi

Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta
Statsrådets utrednings- och forskningsverksamhet